

הצריכה והחיסכון הפרטיים

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בשנת 1970 חלה האטה בולטת בגידול הצריכה הפרטית לנפש לעומת השנתיים הקודמות — העלייה הריאלית הסתכמה בפחות מאחוז אחד, בהשוואה לגידול של 8 אחוזים בצריכה הפרטית לנפש בשנים 1968 ו-1969 וגידול ממוצע של כ-6 אחוזים לשנה בשנים שלפני המיתון. בניגוד לקיפאון בצריכה הפרטית בתקופת המיתון — תקופה שבה שררה אבטלה בהיקף ניכר — חלה ההאטה הניכרת ב-1970 בתנאי תעסוקה מלאה וגידול בתוצר (אם כי בקצב איטי יותר מאשר ב-1969).

האטת גידול הצריכה קשורה בהאטת גידול ההכנסה הפנויה הריאלית ב-1970 ובקניית ספקולטיביות בשנת 1969. במשך שנת 1970 היתה האטה בגידול ההכנסה הפרטית שנבעה מהאטה בגידול התוצר — 6.9 אחוזים ב-1970 לעומת 9.3 אחוזים ב-1969. בחודש אפריל 1970 הוגדלו שיעורי המיסים הישירים וכן הוגדלו השיעורים והתחולה של מילואות הביטחון והחיסכון, והדבר תרם להאטה גוספת בגידול של ההכנסה הפנויה. נוסף על כך הוטלו בחודש אוגוסט מיסים עקיפים גוספים, במיוחד היטל בשיעור 20 אחוזים על שורה ארוכה של מוצרי יבוא, ועלויות המחירים שנבעו מכך גרמו להאטה בהכנסה הפנויה הריאלית. בשנת 1969, בעיקר בסופה, היו חששות לפיחות ואי ודאות ביחס למדיניות העתידית של הממשלה לגבי הצריכה ועל כן הוקדמו באותה שנה רכישות של מוצרים ושירותים. הקדמה זו השפיעה על ירידה ברכישות בשנת 1970 (בעיקר במחצית הראשונה).

ההאטה בגידול הצריכה הפרטית, מחד גיסא, והגידול המהיר בשאר השימושים הביאה לכך, שתוספת היבוא שנועד במישרין ובעקיפין לצריכה פרטית היתה ב-1970 6 אחוזים בלבד מסך תוספת היבוא למשק בהשוואה ל-26 אחוזים ב-1969. מרכיב היבוא של הצריכה הפרטית קטן במקצת ב-1970 (מ-22.0 אחוזים ב-1969 ל-21.6 אחוזים ב-1970). הקטנה זו נובעת מהירידה ביבוא הישיר של סחורות ושירותים המיועד לצריכה פרטית.

ההאטה בגידול ההכנסה הפרטית, גרמה, כאמור, להאטה בגידול הצריכה הריאלית לנפש; אולם נראה, כי במשך שנת 1970 לא הספיקה הצריכה להתאים את עצמה לחלוטין לקצב הגידול האיטי של ההכנסות והדבר התבטא בירידה באחוז אחד בנטייה לחסוך מתוך ההכנסה הפנויה (למעט מילואות חובה). אולם, אם נתייחס למילואות החובה ב-1970 כאל חיסכון (ולא כאל מיסים) יתבטא הדבר בעלייה באחוז אחד של הנטייה לחסוך.

מבין מרכיבי הצריכה, נגרמה ירידה ברכישת מוצרים בני-קיימא והאטה בהוצאות לצריכה של המלכ"ר (האטה הגובעת מהקטנת פעילות המפלגות השנה). האטה בקצב הגידול היתה גם בצריכת שירותים אחרים. בצריכת הנעלה והלבשה היתה בשנת 1970 האצה, והיא נבעה משינוי באופנה. יתכן גם שהיתה תחלופה בין רכישת מוצרים בני-קיימא וצריכה של מוצרי הנעלה והלבשה.

במרכיבי החיסכון נמשך הגידול בהשקעות בדיור בעוד שהחיסכון בנכסים פיננסיים לא עלה ב-1970.

ממצאי סקר הוצאות משפחה, המתייחס לשנים 69-1968, מסתבר כי אין הבדל מהותי ברמת הצריכה של משפחות שראשיהן שכירים לבין משפחות שראשיהן עצמאיים. מאידך גיסא, יש הבדל ניכר בשיעורי החיסכון של קבוצות אלו – משפחות עצמאיים חוסכות בממוצע כ-21 אחוזים מהכנסתן הפנויה לעומת חיסכון של 7 אחוזים אצל משפחות שכירים.

2. התפתחות סך הצריכה הפרטית

העלייה המהירה שאפיינה את הצריכה הפרטית בשנים האחרונות נפסקה בשנת 1970. הצריכה הפרטית לנפש בשנת 1970 לא עלתה כלל בהשוואה לצריכה בשנת 1969. אי גידול זה בא על רקע עלייה של 4 אחוזים בתוצר לנפש ובהשוואה לעלייה של 8 אחוזים בצריכה לנפש בשנים 1968/69 ו-6 אחוזים לשנה בממוצע בשנים 1965-1960.

ההאטה בשנת 1970 היתה חריפה יותר מזו המתבטאת בממוצעים השנתיים, כי במשך שנת 1970 לא היתה עלייה בצריכה הפרטית הריאלית לנפש, והעלייה בחצי אחוז לעומת 1969 נובעת למעשה, מהעלייה שנתרחשה במשך שנת 1969 (ראה דיאגרמה ד'1).

האטת הצריכה הפרטית היתה בכל המרכיבים, אך היא היתה חריפה במיוחד במוצרים בני קיימא (רכישתם של אלה ירדה ב-1970) ובהוצאות לצריכה פרטית של מוסדות ללא מטרת רווח. שאר מרכיבי הצריכה הפרטית עלו ב-1970 ב-3.4 אחוזים לנפש, בהשוואה לגידול בשיעור 4.5 אחוזים לנפש ב-1968-1969 ו-5.3 אחוזים בשנים 1965-1960.¹

הגידול האיטי בצריכה הפרטית נובע בעיקרו מ: (1) ההאטה בגידול התוצר ומפעולות פיסקאליות של הממשלה שמנעו גידול מהיר בהכנסה הפרטית הפנויה; (2) עליית מחירי הצריכה כתוצאה מהטלת מיסים עקיפים (3) מהקדמת רכישות בשנת 1969.

1. ההכנסה הפרטית

בשנת 1970 היתה האטה בגידול הריאלי של ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה לנפש. האטת ההכנסה הפרטית נובעת מההאטה בגידול התוצר הריאלי מ-9.3 אחוזים בשנת 1969 ל-6.9 אחוזים ב-1970. כן הועלו בשנת 1970 השיעורים של המיסים הישירים ובפרט שיעורי הביטוח הלאומי, והדבר תרם להאטה נוספת בגידול ההכנסה הפנויה. גורם נוסף שהקטין את ההכנסה המופנית לצריכה הוא הגידול במילואות החובה ב-1970: בשנים האחרונות מממנת הממשלה חלק מתקציבה ע"י גביית מילואות חובה מהציבור. השפעת המילואות על הצריכה הפרטית מורכבת למדי: מחד, ישנם פרטים המתייחסים למילואות החובה כאל חיסכון רגיל, לכן החובה לרכוש מילואות אלו מתבטאת אצלם בשינוי הרכב החיסכון והשפעתה על צריכתם קטנה. מאידך גיסא, ניתן לחשוב על פרטים להם אין כלל חיסכון חיובי קודם, או שאינם יכולים להקטין חיסכון נוכחי (אם הוא, למשל, חיסכון חוזי), או אינם יכולים לקבל הלוואה שתקזז את החיסכון הכפוי. במקרים כאלה, השפעת המילואות על הצריכה דומה להשפעת מיסים – כלומר, בכיוון של צמצום הצריכה. מכאן, שלעצם הגביות של מילואות הביטוח יש אפקט של הקטנת הצריכה.

השפעת מילואות החובה על הצריכה אינה מצטמצמת רק בגביות המילואות, אלא גם בהפצת תעודות ובפדיון. סך פדיון המילואות נמוך עדיין יחסית (כ-58 מיליון ל"י), ותוספת הפדיון ב-1970

¹ האטה זו נראית ממבט ראשון קטנה למדי אולם הסתגלות הצריכה לקצב הגידול החדש של ההכנסה נעשית בפיקור מסויים, ולכן גדלה השנה הצריכה, למעט מוצרים בני קיימא וצריכת מל"ר, בקצב מהיר יחסית לגידול ההכנסה. כמו כן קיימת מידה מסויימת של תחלופה בין סעיפי הצריכה, כך שהקטנת רכישת מוצרים בני קיימא גורמת הגדלה בצריכת מוצרים ושירותים אחרים. לו ניתן היה לנכות גם השפעת תחלופה זו, היתה ההאטה, כנראה, גדולה יותר משהוצגה כאן.

הצריכה *, ההכנסה ** והחיסכון *** הפרטיים, 1960 עד 1970

1970	1969	1968	1967	1966	ממוצע 1960 עד 1965	
(מיליוני ל"י)						
11,681	10,612	9,244	8,113	7,909	4,936	הצריכה כוללת במחירים שוטפים
(אחוזים)						
3	11	12	2	3	10	השינוי בצריכה הריאלית
6	9	17	6	-1	11	השינוי בהכנסה הגולמית הריאלית
3	10	18	7	-1	11	השינוי בהכנסה הריאלית ללא מילוות חובה
12	0	34	24	-10	12	השינוי בחיסכון הגולמי הריאלי
0	8	8	-2	1	6	השינוי בצריכה הריאלית לנפש
3	7	14	3	-3	7	השינוי בהכנסה הריאלית לנפש
0	7	15	3	-4	6	השינוי בהכנסה הריאלית לנפש ללא מילוות חובה
9	-3	30	20	-13	8	השינוי בחיסכון הריאלי לנפש
נטייה ממוצעת (גולמית) לצורך מההכנסה						
78	79	78	80	84	84	ממקורות פנים
נטייה ממוצעת (גולמית) לצורך מההכנסה						
71	72	71	74	78	76	מכל המקורות
נטייה ממוצעת לצורך מההכנסה ממקורות פנים						
80	78	78	81	85	84	ללא מילוות חובה
נטייה ממוצעת לצורך מההכנסה מכל המקורות						
73	72	71	75	79	76	ללא מילוות חובה

* החל משנת 1967 לא נכלל יבוא עולים בהוצאה לצריכה פרטית בהתאם לשינוי בטיפול בסעיף זה שהונהג במאון התשלומים.
 ** ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה מנוכה במדד המחירים לצרכן.
 *** הצריכה והחיסכון מנוכים לפי מדד מחירי הצריכה.

לא היתה גדולה (12 מיליון ל"י). מאידך גיסא, בהפצת התעודות היתה ב-1970 ירידה של כ-167 מיליון ל"י (בעבר הופצו תעודות מילווה ביטחון בסמוך לגביה, ואילו התעודות של מילווה 1970/71 לא חולקו). הפצת התעודות מאפשרת לפרטים לקבוע מחדש את גודלם והרכבם של החיסכון והצריכה. ברור, שכל שמועד ההפצה קרוב יותר למועד הגבייה, ההשפעה על הקטנת הצריכה קטנה יותר (אם כי גם במקרה כזה, כאשר קיימת קרבת זמן בין הגבייה והפצת התעודות, יש למילווה השפעה על הצריכה, שכן התשלום נעשה באופן שוטף ובשיעורים קטנים יחסית בעוד שהפצת התעודות נעשית במרוכז ומצטברת לסכום גבוה).

מכיוון שאין יודעים איזה חלק מהציבור מתייחס למילווה כאל מס ואיזה – כאל חיסכון וולנטרי רגיל,¹ אין אומדן כמותי מהימן על השפעת המילווה על הצריכה הפרטית. לכן מוצע להשתמש בשתי אלטרנטיבות "קיצוניות" – גישה ראשונה הרואה את גביית המילווה בניכוי ההפצות כחיסכון רגיל, ובשנייה – כמס ישיר שיש לנכותו מההכנסה הפרטית כדי לאמוד את ההכנסה שניתן לצרוך ממנה.²

ב-1970 היתה עלייה ניכרת בגביות של מילווה הביטחון והחיסכון בגלל הגדלת שיעורי המילווה והגדלת תחולתם (בעקבות הפיכתם למילווה חובה לפי החוק) ולכן השפעת המילווה על הצריכה ב-1970 גדולה בהשוואה להשפעות המילווה על הצריכה בשנים קודמות.

על פי שתי הגישות האמורות ישנה האטה בגידול ההכנסה הריאלית הפנויה לנפש ב-1970 לעומת 1969. אך בעוד שלפי הגישה הראשונה ההאטה היא מגידול הכנסה בשיעור 6.5 אחוזים ב-1969 לעלייה בהכנסה לנפש בשיעור 3.4 אחוזים ב-1970 הרי לפי הגישה השנייה (זו הרואה במילווה מס) העלייה בהכנסה הריאלית בשנת 1969 היא 7.4 אחוזים לנפש, בעוד שב-1970 לא היתה כלל עלייה בהכנסה. האטה זו בגידול ההכנסה מסבירה את חלק הארי של אי גידול הצריכה הפרטית לנפש ב-1970.

גורם אחר שפעל ב-1970 אך בכיוון של החשת קצב גידול ההכנסה הפרטית היה הגידול הניכר (תוספת של 70 מיליון דולר) בפיצויים האישיים מגרמניה. השפעתו הכוללת של גורם זה על הצריכה לא היתה גדולה, מכיוון שהנטייה להוציא מהכנסות אלו לצריכה שוטפת קטנה יותר מהנטייה להוציא מהכנסות רגילות. אולם בתחום המוצרים בני הקיימא נמנעה, כנראה, ירידה גדולה יותר בצריכה בגלל הגידול בפיצויים האישיים.

2. עליית המחירים

בשנת 1970 ובמיוחד במחצית השנייה של השנה היתה עלייה ניכרת במחירים. השפעת עליית מחירים בתנאים השוררים במשק היא מורכבת: מצד אחד, גורמת עליית המחירים (לפחות בטווח הקצר) להקטנה בהכנסה וביתרות הריאליות וכך פועלת בכיוון של הקטנת הצריכה; אך, מצד שני, עצם עליית המחירים והציפיות להמשך העלייה, מעודדת הקדמת רכישות. הקדמה כזו מסתייעת גם בעובדה, שניתן להשיג אשראי בלתי צמוד שכדאיותו גדלה בתקופה של עליית מחירים מהירה.

ב-1970 היו עליות המחירים הניכרות בלתי צפויות לגבי רוב הציבור, וכן התרכזו העליות במשך תקופה קצרה יחסית (אוגוסט עד אוקטובר); ולכן נראה, כי הקדמת הרכישות לא היתה בהיקף גדול, כך שהשפעת עליות המחירים פעלה בכיוון האטת גידול ההכנסה הריאלית.

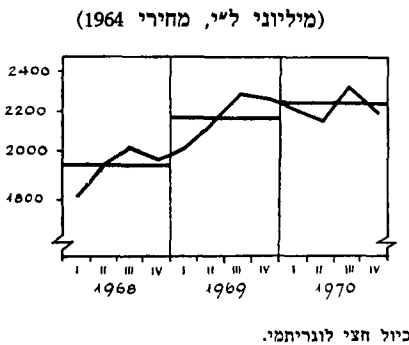
¹ מידע חלקי על התייחסות הציבור למילווה קיים בסקר על תכניות הציבור בתחום הכלכלי שערך המכון למחקר חברתי שימושי. בסקר נשאלו המרואיינים כיצד נהגו עד עכשיו עם תעודות המילווה. רק 13 אחוזים השיבו, כי חסכו פחות ממקודם ותעודות המילווה באו במקום הקטנת החיסכון. אצל שאר המרואיינים היוו המילווה תוספת חיסכון או שהתעודות נמכרו. (אין ספק כי מושג החיסכון המצטייר אצל הפרטים שונה מהגדרת החיסכון המקובלת כאן, ולכן יש לראות בתשובות אלו אינדיקטור בלבד).

² מן הדין היה לשקלל את ההפצות בערכן בשוק.

גורם נוסף שפעל להאטת גידול הצריכה ב־1970 היה הקדמת רכישות בסוף 1969 בעיקר של מוצרים בני קיימא (הקדמת רכישות זו נבעה, כזכור, מציפיות לפיחות ואי ודאות ביחס למדיניות העתידית של הממשלה). בשל הקדמת הרכישות ב־1969 היתה ההוצאה על צריכה בשנת 1970 ובפרט במחצית הראשונה של השנה קטנה יותר, דבר מסביר חלה מההאטה ב־1970, ובמיוחד את ההקטנה ברכישת מוצרים בני קיימא.

ב. התפתחות הצריכה במשך השנה

דיאגרמה ד' 1
סך הצריכה הפרטית לפי רבעים
1968-1970

העלייה בשיעור 3 אחוזים בסך הצריכה הפרטית נובעת, כאמור, מהעלייה בצריכה במשך שנת 1969, ואילו במשך שנת 1970 לא היה גידול בצריכה הפרטית. במחצית הראשונה של 1970 היתה ירידה בצריכה הפרטית, לעומת המחצית השנייה של 1969. ירידה זו נבעה ברובה מהירידה ברכישות מוצרים בני קיימא. ברביע השלישי של 1970 היתה עלייה של 6 אחוזים בצריכה הפרטית לעומת הרביע השני. עלייה זו נובעת בחלקה הגדול מעונתיות הקיימת בצריכה הפרטית ברביע השלישי, אך בשנת 1970 פעלה עליית המחירים מהירה שהחלה בחודש אוגוסט ומכירת מוצרים במחירים הישנים לתקופת זמן מוגבלת להקדמת זורו רכישות ברביע זה.

ג. הצריכה הפרטית, סך המקורות והיבוא—קשרי גומלין

בעבר, היה גידול הצריכה הפרטית בשיעור דומה לגידול בתוצר ובסך המקורות, והדבר גרם לשינויים מועטים במשקל הצריכה הפרטית מסך המקורות. בתקופת המיתון עלה משקל הצריכה הפרטית, בגלל הירידה החריפה בהשקעות. החל משנת 1967 היה גידול מהיר יחסית בהשקעה, ובעיקר בצריכה הציבורית ובשנים אלו הסתמנה מגמה של ירידה במשקל הצריכה הפרטית מסך המקורות. אך בעוד שירידת משקל הצריכה הפרטית בשנים 1968-1969 נבעה מעלייה מהירה יחסית של שאר השימושים, והצריכה הפרטית גדלה בקצב דומה לגידול התוצר, הרי בשנת 1970 היה בנוסף על כך הפרש גדול יחסית בשיעורי הגידול של הצריכה והתוצר. הפרשים אלו בשיעורי הגידול וירידת משקלה של הצריכה הפרטית בסך המקורות מאפשרים למשק להפנות חלקים גדולים יותר ליצוא, לביטחון או השקעה.

השתנות הרכב הצריכה הפרטית ב־1970 פעלה להקטנת מה במרכיב היבוא הכולל¹ של הצריכה הפרטית. ההקטנה התבטאה בעיקר במרכיב היבוא של מוצרים מוגמרים והיא נובעת בחלקה הגדול מהקטנת יבוא מוצרים בני־קיימא והקטנה בהוצאות ישראלים בחו"ל. נראה שבשנת 1970 היתה תחלופה מסוימת בין יבוא ישיר לצריכה פרטית ויבוא תשומות, והדבר התבטא בעלייה קלה (תוספת של 0.4 אחוז) במרכיב היבוא העקיף.

¹ היבוא הכולל הוא סכום של יבוא מוצרים מוגמרים ויבוא תשומות (ישירות ועקיפות) לצריכה פרטית. החשובים לשנים 1963-1968 נעשו על פי לוחות שנבנו ב־1958 ועודכנו חלקית לשנים 1962-1964. האומדנים לשנים 1970-1968 נעשו על פי לוחות תשומה-תפוקה של שנת 1965.

הצריכה הפרטית, כך המקורות היבוא, 1963 עד 1970

(אחוזים)

1970	1969	1968	1967	1966	1965	1964	1963	
40.8	43.6	44.2	48.5	50.5	49.0	48.0	47.8	משקל הצריכה הפרטית מסך המקורות
								משקל יבוא מוצרים מוגמרים לצריכה
6.8	7.6	6.8	6.1	6.0	5.7	5.9	5.4	פרטית מסך הצריכה הפרטית
								משקל יבוא תשומות לצריכה פרטית
	13.0	13.2	13.6	13.5	13.1	13.1	12.9	מסך הצריכה הפרטית *
14.8	14.4	14.7						**
								משקל סך היבוא המיועד לצריכה פרטית
	20.6	20.0	19.7	19.5	18.8	19.0	18.3	מסך הצריכה הפרטית *
21.6	22.0	21.5						**
								משקל סך היבוא המיועד לצריכה פרטית
26.3	30.4	31.2	31.8	34.9	33.6	32.2	32.1	מסך היבוא למשק *

* על פי לוחות תשומה—תפוקה של שנת 1958, מעודכנים לשנים 1963—1969.

** על פי לוחות תשומה—תפוקה של 1965.

כל הנתונים הם במחירי 1969 שער החליפין הרשמי.

ה ס ק ו ר : בנק ישראל. על פי לוחות תשומה—תפוקה.

היבוא הכולל של סחורות ושירותים עלה ב־1970, במחירים שוטפים, ב־3.5 אחוזים והסתכם ב־673 מיליון דולר. העלייה התרכזה ביבוא תשומות (גידול של 9 אחוזים) בעוד שיבוא מוצרים מוגמרים (סחורות ושירותים) ירד ב־4 אחוזים. ההאטה הגדולה ביבוא המיועד לצריכה פרטית, מצד אחד, והגידול המהיר ביבוא לביטחון, מצד שני, הביאו לירידת משקל סך היבוא המיועד לצריכה פרטית מסך היבוא למשק מ־30 אחוזים ב־1969 ל־26 אחוזים ב־1970.

בעבר, בגלל קביעות מרכיב היבוא בצריכה הפרטית והיות משקל היבוא המיועד לצריכה פרטית קבוע בסביבות 30 אחוזים, גרמה עלייה של אחוז אחד בצריכה הפרטית לגידול של כשלוש עשיריות האחוז ביבוא. כך תרמה בשנת 1969 תוספת היבוא המיועד לצריכה פרטית כ־26 אחוזים מסך תוספת היבוא למשק. אך ב־1970, בגלל ההאטה בגידול הצריכה הפרטית וההאטה הנגזרת ביבוא המיועד לצריכה פרטית מחד גיסא, והעלייה המהירה ביבוא הבטחוני מאידך גיסא, נגרמו רק 6 אחוזים מסך תוספת היבוא למשק מהיבוא לצריכה פרטית.

3. חסכון משקי הבית ומרכיביו

בעיית ההגדרה של מילווה החובה, שעליה עמדנו לעיל, מתעוררת גם לגבי אומדן הנטייה לחסוך של משקי הבית ב־1970. משמגדירים את מילווה החובה כחיסכון רגיל, יתבטא הדבר בעלייה של הנטייה לחסוך של אחוז אחד. מאידך גיסא, אם נגרוס כי הציבור התייחס למילווה (בניכוי ההפצות) כאל מס, יתבטא הדבר בירידה באחוז אחד של הנטייה לחסוך. כאמור, אין מידע על התייחסות הציבור, למעשה, למילווה. אף על פי כן נראה, כי היתה ירידה

מרכיבים נבחרים של חשבון הסקטור הפרטי, 1960 עד 1970

1970	1969	1968	1967	1966	ממוצע 1960 עד 1965	
4,832	4,048	3,836	2,804	2,229	1,581	החיסכון הגולמי (מיליוני ל"י)
19	6	37	26	-4	17	שיעור הגידול (אחוזים)
29	28	29	26	22	24	נטייה ממוצעת לחסוך מההכנסה מכל המקורות (אחוזים)
27	28	29	25	21	24	נטייה ממוצעת לחסוך מכל המקורות ללא מילוות
22	21	23	20	16	16	נטייה ממוצעת לחסוך ממקורות פנים
19	22	22	19	15	16	נטייה ממוצעת לחסוך ממקורות פנים ללא מילוות
219	492	210	12	33	100	חיסכון מוצרים בני קיימא
						החיסכון הגולמי, לרבות החיסכון במוצרים בני קיימא (מיליוני ל"י)
5,051	4,540	4,046	2,816	2,262	1,733	
11	12	44	25	-9	20	שיעור הגידול (אחוזים)
31	32	31	26	23	26	נטייה ממוצעת לחסוך (אחוזים)
31	25	23	28	38	—	גמר דירות (אלפי יחידות)
1,473	1,487	1,414	1,497	1,075	—	חיסכון בנכסים פיננסיים (מיליוני ל"י)

ה פ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

מסויימת בנטייה לחיסכון מרצון. — כאשר מתייחסים לרכישה השוטפת של מוצרים בני קיימא כאל השקעה והצריכה השוטפת של השירותים שמעניקים המוצרים בני הקיימא נעשית מהמלאי המצוי אצל משקי הבית, מתברר כי גם כאשר מתייחסים למילוות כאל חיסכון, אין עלייה בנטייה לחסוך. באשר להרכב החיסכון, בשנת 1970, כבמספר שנים קודמות, עלה משקלם של הנכסים הריאליים: סך החיסכון בנכסים פיננסיים ירד ב-1970 באחוז אחד, בעוד שגמר הדירות עלה בכ-19 אחוזים. מאידך גיסא, היתה ירידה בהשקעה במוצרים בני קיימא.

מבין המרכיבים הפיננסיים היה גידול רב בפיקדונות לזמן קצוב שנבע, בין השאר, ממעבר מתיווך שטרות לצורת חיסכון זו. בתכנית חיסכון מאושרות בבנקים היתה האטה בקצב הגידול בגלל הגדלת כדאיות חיסכון בפיקדונות לזמן קצוב וקניית מילוות ביטחון וקליטה בשוק המשני. בניירות ערך שמחזיק הציבור היתה עלייה ניכרת: מ-196 מיליון ל"י ב-1969 ל-459 מיליון ל"י ב-1970. המרכיב המכריע בסעיף זה הם מילוות החובה.

בשנת 1970 נסתיימה בנייתן של כ-31 אלף דירות — עלייה בשיעור 24 אחוזים בקירוב בגמר לעומת 1969. השינוי בסך ההוצאה על דירות אינו ידוע, כי היתה אמנם עליית מחירים במשך שנת 1970, והדבר תורם להגדלת סך ההוצאה, אך לעומתה נראה, כי קטנו התשלומים מראש של משקי הבית על חשבון דירות שבנייתן תסתיים לאחר 1970.

מאומדנים שנערכו לגבי הרכישה והצריכה של שישה מוצרים בני קיימא, מסתבר, כי רכישתם קטנה בשנת 1970 בכ-13 אחוזים, ואילו הצריכה של שירותיהם גדלה ב-54 אחוזים, בגלל מלאי גדול שהצטבר בעבר. בגלל ההימנעות מקנייה השנה וניצול שירותי המלאי הקודם חלה ירידה ניכרת בחיסכון במוצרים בני-קיימא, אך הדבר לא התבטא בירידה של הנטייה התחשיבית לחסוך: שהיתה 31.6 אחוזים ב-1969 וירדה ל-31.4 אחוזים ב-1970 (אם ננכה גם את מילוות החובה, תהיה ירידה בנטייה לחסוך: מ-32.0 אחוזים ב-1969 ל-29.7 אחוזים ב-1970).

ממצאי סקר תוצאות המשפחה מאפשרים לעמוד על ההבדלים בנוהגי החיסכון של קבוצות אוכלוסייה שונות. מתוצאות אלו מסתבר, כי שיעור החיסכון הממוצע של העצמאיים גבוה במידה

רבה משיעור החיסכון של השכירים: 21.6 אחוזים לעומת שיעור חיסכון של 7.4 אחוזים אצל השכירים (אצל משפחות שראשיתן לא היו שייכים לכוח העבודה, היה חיסכון שלילי בשיעור של כ-2.5 אחוזים)

כמו במחקרי חתך אחרים, התגלה בסקר הוצאות המשפחה קשר חיובי בין רמת ההכנסה והנטייה לחסוך: ככל שעולה רמת ההכנסה כן גדל החלק מההכנסה המופנה לחיסכון. מסתבר, שעד להכנסה של 1,500 ל"י אין הבדלים מהותיים בשיעור החיסכון של שכירים ועצמאיים, והחיסכון העיקרי של העצמאיים נובע מתקבוצה שהכנסותיה עולות על 1,500 ל"י. המרכיב העיקרי של חסכון העצמאיים הוא החיסכון העסקי: בממוצע 205 ל"י מתוך סך חיסכון בסך 220 ל"י.

4. הרכב הצריכה

ההאטה בגידול ההכנסה השפיעה בצורה שונה על המרכיבים השונים של הצריכה הפרטית. רכישת מוצרים בני קיימא קטנה והואט הגידול בצריכת שירותים אחרים. מאידך גיסא, בצריכת מזון, משקאות וטבק וכן בצריכת מוצרי הנעלה והלבשה היתה החשה לעומת 1969. שיעורי הגידול השונים של מרכיבי הצריכה הביאו לשינויים קלים בהרכב הצריכה הפרטית. כמו בשנים קודמות, ירד משקל ההוצאה (במחירים שוטפים) על צריכת מזון, משקאות וטבק, מכלל הצריכה. אך ב-1970 היתה הירידה קטנה בהשוואה לירידה בעבר (3 עשיריות האחוז בהשוואה לירידה ממוצעת של כאחוז אחד בעבר) בגלל העלייה המהירה יחסית בצריכה הריאלית של מזון, משקאות וטבק. ירידה זו במשקל ההוצאה על צריכת מזון עם עליית ההכנסה מבטאת

לוח 4'

הצריכה הפרטית של סחורות ושירותים על מרכיביה העיקריים,

1969 ו-1970

עלייה או ירידה (-) 1970 לעומת 1969		מחירים שוטפים		המשקל בסך הצריכה ב־1970	
מחיר	כמות	1970	1969		
(אחוזים)		(מיליוני ל"י)		(אחוזים)	
סחורות					
3.0	6.9	3,315.2	3,010.6	27.7	מזון משקאות וטבק
0.2	8.7	301.7	272.9	2.5	דלק מאור וקרח
2.5	15.0	1,212.8	1,028.9	10.1	הנעלה, הלבשה וחפצים אישיים
8.3	-17.4	1,150.4	1,285.7	9.6	מוצרים בני קיימא
6.6	5.1	630.9	563.3	5.3	מוצרים תעשייתיים אחרים
4.0	3.2	6,611.0	6,161.4	55.2	סך כל הסחורות
שירותים					
8.9	3.3	1,097.0	974.5	9.2	מלכ"ר
17.1	5.3	1,829.4	1,483.9	15.3	דיוור
6.6	3.6	2,440.3	2,209.7	20.3	שירותים אחרים ושונות
10.5	4.1	5,366.7	4,668.1	44.8	סך כל השירותים
6.8	3.6	11,977.7	10,829.5	100.0	סך כל צריכת הסחורות והשירותים *

* ההבדל בין נתונים אלה לבין הצריכה הפרטית הוא בכך, שהראשונים כוללים גם את התוספת למלאי ואת הצריכה נטו של זרים בארץ.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גמישות הכנסה הקטנה מ-1 ומופיעה הן בסדרה עתית (ראה לוח ד'-5) והן במחקר חתך — ממצאי סקרי הוצאות המשפחה מורים, כי משקל ההוצאה על מזון משקאות וטבק יורד בהדרגה: מ-44 אחוזים ברמות הכנסה של עד 400 ל"י לחודש לכ-21 אחוזים בהכנסות הגבוהות מ-1,500 לחודש.

לוח ד'-5

הרכב הצריכה הפרטית במחירים שוטפים, 1960 עד 1970

(אחוזים)

1970	1969	1968	1967	1966	ממוצע 1960 עד 1965	
28	28	29	31	30	33	מזון, משקאות וטבק
10	12	9	7	8	9	מוצרים בני קיימא
17	17	18	16	17	17	מוצרים אחרים
45	43	44	46	45	41	שירותים
100	100	100	100	100	100	סך כל צריכת הסחורות ושירותים

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בעקבות הירידה ברכישות, חלה ירידה ניכרת במשקל המוצרים בני הקיימא: מ-12.1 אחוזים ב-1969 ל-9.6 אחוזים ב-1970. למרות ירידה זו, עדיין גבוה שיעור ההוצאה מזה שהיה בשנים שקדמו למיתון.

בשירותי דיור חלה השנה תחשה בקצב הגידול הריאלי וכן היתה עליית מחירים, והדבר התבטא בעליית משקל שירותי דיור (במחירים שוטפים) בסך הצריכה. בשירותי מלכ"ר ושירותים אחרים היתה ב-1970 האטה בקצב הגידול ועל כן חלה ירידה קלה במשקלם.

א. מזון

ב-1970 גדלה הצריכה הריאלית לנפש של מזון ב-4.5 אחוזים והגיעה לכ-82 ל"י לנפש לחודש (במחירי 1970). העלייה בצריכת המזון גדולה מהעלייה בהכנסה, והיא נובעת, כנראה משלוש סיבות: (א) בתאימו הפרטים את רמת צריכת המזון לרמת ההכנסה, לאחר שב-1969 פיגרה צריכת המזון אחר גידול ההכנסה, (ב) הירידה במחיר היחסי של המזון בהשוואה לשאר מרכיבי הצריכה ו-(ג) מתחלופה בין צריכת המזון וצריכה של מוצרים ושירותים אחרים שהואטו או קטנו השנה.

בצריכת בשר ומוצריו היתה ב-1970 עלייה בשיעור 6 אחוזים לנפש, בקירוב. עלייה זו בצריכה נתאפשרה בגלל הגידול המהיר בהיצע בשר בקר טרי, ובעיקר בגלל הגידול בהיצע העופות, לאחר שנסתיימה מגיפת הניו-קסל.

צריכת הדגים עלתה בשנת 1970 ב-8 אחוזים לנפש, תוך עלייה בשיעור 3.5 אחוזים במחיר היחסי. עיקר הגידול התרכז בצריכת מדגה ופילה.

לאחר גידול מהיר בצריכת ביצים ב-1969, לא חל ב-1970 שינוי ריאלי ברמת הצריכה לנפש של ביצים. גורם נוסף שפעל להאטת גידול הצריכה של ביצים היה העלייה הגדולה במחירים היחסי, שנבעה מביטול סובסידיות מממשלית למוצר זה.

הצריכה לנפש של חלב ומוצריו גדלה השנה ב-5 אחוזים. כמו בשנים קודמות, גדלה צריכת חלב ניגר בקצב איטי (כ-2 אחוזים) בעוד ששיווק מוצרי חלב, ובעיקר גבינות קשות, גדל בצורה מהירה (14 אחוזים).

השינויים בצריכה הריאלית של מוצרי מזון נבחרים, 1970

(אחוזים)

העלייה או הירידה (-) היחסית* במוצרים	גידול בכמות לעומת 1969	משקל בסך צריכת המזון	
1.2	3.0	11.1	מוצרי קמח ודגנים
1.2	8.8	25.2	בשר ומוצרי
3.5	11.0	3.6	דגים ומוצרי דגים
5.0	2.5	5.0	ביצים
1.2	8.2	10.1	חלב ומוצרי
0.5	2.8	3.1	שמני מאכל
-2.8	7.1	14.2	פירות טריים
-5.0	11.0	12.1	ירקות טריים
-1.2	5.4	6.5	סוכר ומוצרי
4.4	4.9	3.0	תה, קפה וקקאו
1.5	8.5	6.0	פירות, ירקות מעובדים ושונות
—	7.3	100.0	סך כל המזון

* השינוי במחיר הסעיף מחולק בשינוי המחירים של סך כל המזון.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הכמות הנצרכת לנפש של פירות טריים גדלה בשנת 1970 ב-4.3 אחוזים. סך ההיצע החקלאי של פירות טריים לא השתנה בין 1969 ל-1970, אולם ב-1970 הופנו לצריכה הפרטית פירות גם מאיכות ירודה שבעבר הופנו לתעשייה. הגידול בכמות המשווקת והירידה באיכות תרמו להורדת המחיר היחסי של פירות.

בירקות טריים גדלה הצריכה הריאלית לנפש ב-8 אחוזים. הגידול המהיר נובע בחלקו הגדול מהגדלת היצע הירקות בעונת החורף — עונה שבה קטן ההיצע, בדרך כלל, יותר מבאביב ובקיץ. הגידול בהיצע תרם לירידה של 5 אחוזים במחירים היחסיים.

ב. משקאות, סיגריות וטבק

ב-1970 גדלה הצריכה הריאלית לנפש של משקאות בכחצי אחוז. הגידול בצריכה נובע מעלייה בשיעור 6 אחוזים בצריכה לנפש של משקאות קלים, בעוד שצריכת משקאות חריפים (גמישות ההכנסה של אלה גבוהה), ירדה בכ-3 אחוזים לנפש.

צריכת סיגריות ומוצרי טבק גדלה ב-1970 בכ-2 אחוזים לנפש. שיעור גידול זה נמוך ממה שהיה בשנת 1969 (4 אחוזים לנפש) והתרכז בצריכת סיגריות. צריכת מוצרי טבק, לעומת זה, קטנה.

ג. מוצרים בני קיימא

התנודות החריפות המאפיינות את רכישת מוצרים בני קיימא בשנים האחרונות נמשכו גם ב-1970. בממוצע ירדו רכישות מוצרים בני קיימא ב-1970 ב-17.4 אחוזים, לעומת גידול של 36

אחוזים ב־1969¹. הירידה היתה חריפה במיוחד בכלי רכב פרטיים ובציוד למשק בית. ברכישת ריהוט לא היתה ירידה אך נרשמה האטה לעומת 1969. מבחינת העתוי, התרכזה הירידה ברביעים הראשון והשני וברביע השלישי היתה עלייה קלה שנבעה מהקדמת רכישות — עם העלאת המיסים, הודיעו סוחרים, כי מוצרים מסויימים יימכרו לתקופת זמן מוגבלת במחירים ה"ישנים", ולכן, צרכנים שהיו להם תכניות רכישת, הקדימו את רכישותיהם. ברביע האחרון היתה ירידה למרות שבדרך כלל יש בו עלייה עם הכנסת דגם חדש של מכונות.

לוח ד' - 7

השינויים בצריכה הריאלית של מצרכים בני קיימא, 1960 עד 1970

(אחוזים)

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת					ממוצע 1960 עד 1965	משקל ב־1970	
1970	1969	1968	1967	1966			
6	15	46	-20	-5	20	38	ריהוט
-25	49	91	-17	-8	15	50	ציוד למשק בית
-36	45	77	-20	-15	16	12	כלי רכב אישיים
-17	36	72	-19	-8	18	100	סך המוצרים בני קיימא

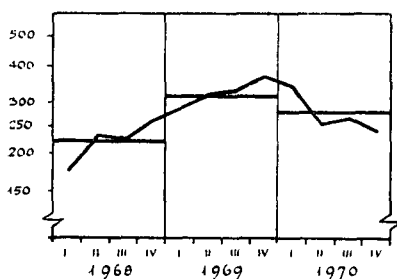
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

דיאגרמה ד' - 2

רכישת מוצרים בני קיימא לפי רביעים,

1964 עד 1970

(מיליוני ל"י, מחירי 1964)

כיוול חצי לוגריתמי.

התנודות החזקות ברכישת מוצרים בני קיימא נובעות מאופיים המיוחד. נכסים אלה אינם מתכלים במהירות וצריכת השירותים שהם מספקים נעשית בעיקר מהמלאי הקיים אצל משקי הבית. לפיכך אין צריכת השירותים הנובעת מהרכישה השנתית השוטפת גדולה, בהשוואה לצריכת השירותים מהמלאי הקיים כבר אצל משקי הבית. מסיבה זו, מסוגלים הפרטים להתאים את היקף הרכישה של מוצרים בני קיימא, לשינויים בהכנסה, בצפיפות וכו', במידה רבה יותר מאשר במוצרים ושירותים אחרים.

בשנת 1970 פעלו שלושה גורמים להימנעות מרכישת מוצרים בני קיימא —

(א) בשנת 1969, ובפרט בסופה, היתה רכישה גדולה של מוצרים בני קיימא. רכישות אלו,

שנבעו מחששות לעליות מיסים ופיחות, פעלו להגדלת המלאי ב־1969 מעבר לרצוי בשנים רגילות. כך תרמה הקדמת הרכישות ב־1969 להקטנת רכישות מוצרים בני קיימא ב־1970.

¹ האומדנים של רכישת מוצרים בני קיימא שמספקת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אינם כוללים, לפי הנחיות האו"ם, את הרכישות הישירות מיבוא של עולים. כיוון שרוב היבוא הישיר של העולים מתרכז במוצרים בני קיימא ויש מקום לסברה כי סך יבוא העולים הולך וגדל, הרי לו היה נעשה תיקון, ויבוא העולים היה מוכלל בצריכה הפרטית, היתה הירידה ברכישות מוצרים בני קיימא קטנה יותר. יחד עם זאת, ניתן להניח, כי הדבר לא היה משנה את עצם התנודות.

(ב) נראה, שהשפעת "עודף המלאי" ב-1969 על הקטנת הרכישות ב-1970 היתה חזקה יותר במחצית הראשונה של 1970, ולאחר מכן נוספה גם ההשפעה של האטת קצב גידול ההכנסה. מכיוון שרכישת מוצרים בני קיימא מהווה למעשה רכישת מלאי שירותים עלולה האטת בקצב גידול ההכנסה לגרום להקטנה ברכישות (לפי עקרון ה"מאיץ").

(ג) במשך שנת 1970 הועלו המיסים על מוצרים בני קיימא פעמיים (בפברואר ובאוגוסט), דבר שתורם לעליית מחירים ממוצעת של 8 אחוזים ב-1970 לעומת 1969. לעליות מחירים אלו ישנה השפעה מסויימת בכיוון של הקטנת הרכישות.

השפעת הירידה ברכישות ב-1970 על המלאי וצריכת שירותי מוצרים בני קיימא לא היתה גדולה. באומדנים, שנערכו לגבי המלאי וצריכת שירותים של שישה מוצרים בני קיימא נבחרים, התברר, כי הרכישה של ששת מוצרים אלו קטנה ב-1970, אך המלאי והשירותים גדלו בקצב מהיר למדי¹.

לוח ד' - 8

אחוז משקי הבית שבבעלותם מוצרים בני קיימא נבחרים, 1966 עד 1970

כיריים או תנורי גז	מקרר חשמלי	מכונות כביסה	רדיו	טרנזיסטור	טלביזיה	שואב אבק	רשם קול	מכונות פרטיות	טלפון	
1966	83.1	80.1	29.5	79.2*	40.3	3.4	14.1	6.1	10.5	—
1967	84.3	82.9	31.8	74.0	50.2	4.9	18.1	9.2	13.3	—
1968	85.5	85.6	35.2	73.1	57.9	10.5	19.2	9.2	13.1	—
1969	88.0	88.6	38.7	89.7		30.0	21.2	11.6	13.9	31.0
1970	85.8	88.9	42.8	89.9		49.7	20.5	11.9	15.4	34.8

* רדיו חשמלי אחד בלבד, החל מ-1966 נערכת הפרדה בין מקלט רדיו לטרנזיסטור. הנתונים הם: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; סקרי ציוד בית, יולי-ספטמבר.

הרכישה של ציוד למשק בית קטנה ב-1970 ב-25 אחוזים ריאליים והגיעה ל-571 מיליון ל"י (במחירי 1970). הירידה התרכזת בעיקר ברכישת מקלטי טלביזיות — רכישתם של אלה קטנה בכ-45 אחוזים — אך גם בשאר סעיפי ציוד למשק הבית היתה ירידה של 5-6 אחוזים ברכישות. ההקטנה הדראסטית ברכישת מקלטי טלביזיה נובעת מרמת הרכישה הגבוהה בשנים הקודמות, שהיו השנים הראשונות להפעלת תחנת השידור הישראלית, הקדמת רכישות ב-1969 מחשש להעלאות מיסים (שבאמת הועלו ב-1970), והעובדה שלמחצית המשפחות בארץ יש כבר מקלט טלביזיה. בין שאר המוצרים של ציוד למשק בית היו ירידות גדולות ב-1970 של רכישות מקלטי רדיו, סטיפונים, מזגני אויר, בעוד שהיו עליות ניכרות ברכישות של כיריים ותנורי חשמל. ברכישות של כלי רכב אישיים היתה ב-1970 ירידה של 36 אחוזים. אולם מלאי המכוניות הפרטיות גדל, ולכן עלה גם שיעור המשפחות שבבעלותן מכונית פרטית והגיע ברביע השלישי של השנה לכ-15 אחוזים.

¹ ראה לוח ג' ד' - 6. תוצאות אלו נובעות מהרכישה בעבר של מוצרים בני קיימא ומהמשקל השונה של המוצרים במלאי. כן תלויות תוצאות אלו גם במספר הנחות חוקות למדי על אורך החיים של המוצרים בני קיימא וריבית אלטרנטיבית על ההון. יש להניח, כי לו היו משתנות הנחות, היה חל שינוי באומדנים הכמותיים אך לא בכיווני השינוי. תנא דמסייע לאומדנים אלה, הוא אומדן מצבת הרכב הפרטי המורה אף הוא על גידול (של כ-13 אחוזים) במצבת הרכב הפרטי, למרות ירידה של כ-37 אחוזים ברכישות שוטפות במשך השנה.

ד. מוצרים תעשייתיים אחרים

ב־1970 הוחש קצב הגידול של מוצרים תעשייתיים "אחרים". צריכת מוצרי הלבשה עלתה השנה ב־13 אחוזים לנפש. העלייה מוסברת בחלקה הגדול בשינוי באופנת הנשים (שפעל להארכת בגדי הנשים ולהגדלת הצריכה). ייתכן גם שהשינוי המוצג כאן מוטא כלפי מעלה בגלל מדידה לא מדויקת של שינויי המחירים.

גם בצריכת מוצרי הנעלה היתה ב־1970 עלייה מהירה בצריכה לנפש — 10 אחוזים. נראה, כי יש אלמנט של תחלופה בין סעיפי הצריכה השונים, וכך ייתכן שההקטנה ברכישת מוצרים בני קיימא תרמה להגדלת הרכישות בסעיף זה.

בהוצאות על "מוצרים אחרים" היתה העלייה ב־1970 איטית למדי: 2.3 אחוזים לנפש, לעומת גידול של 9.5 אחוזים לנפש ב־1969. ההאטה נובעת בעיקרה מהירידה הגדולה ברכישות ספרים, עתונים וכלי כתיבה (10 אחוזים לנפש), בעוד שההוצאה על מוצרים להחזקת משק הבית, תמרוקים ותרופות עלתה בקצב מהיר למדי.

ה. שירותי דיור

האמידה של צריכת שירותי הדיור היא בחלקה המכריע זקיפה של שירותי דיור על דירות בבעלות ודירות בדמי מפתח. לכן שינוי בצריכת שירותי דיור נובע בחלקו הגדול משינויים במלאי הדירות. העלייה המהירה בגמר הדירות ב־1970 (ראה לוח ד'־3) תרמה להגדלת מלאי הדירות, ובעקבותיה חלה עלייה של 2.5 אחוזים בצריכה הריאלית לנפש של שירותי הדיור, בהשוואה לגידול של 1.6 אחוזים בשנת 1969. הגידול בצריכה הריאלית ב־1970 היה מלווה בעלייה מהירה של המחירים (17.1 אחוזים, לעומת עלייה של 7 אחוזים ב־1969). נראה, כי עליית המחירים המוצגת נובעת בחלקה ממדידה בלתי מדויקת, ויש לייחס חלק ממנה לשנת 1969.

ו. שירותים אחרים

שירותים אחרים הם סך השירותים, למעט שירותי מלכ"ר ודיור. למעשה מהווים "השירותים האחרים" את הרוב המכריע של שירותים שנצרכים על ידי קנייה שוטפת בשוק, ולכן יתבטאו שינויים בהכנסה בצריכת "שירותים אחרים" יותר מאשר בצריכת מלכ"ר או שירותי דיור.

ההאטה בגידול ההכנסה הפנויה ב־1970 הביאה לגידול של אחוז אחד בלבד בצריכה הריאלית לנפש של "שירותים אחרים", לעומת עלייה בשיעור 3 אחוזים ב־1969 (גם העלייה ב־1969 מייצגת האטה בהשוואה לעלייה של כ־6 אחוזים לנפש בשנים 1960 עד 1965).

ההאטה בשיעור הגידול הקיפה את רוב מרכיבי שירותים אלו. ירידות גרשמו בצריכת שירותי חינוך, תיאטרון וקולנוע. הירידה הנמשכת זה מספר שנים בצריכת שירותי קולנוע נובעת, כנראה, מהכנסת הטלביזיה והיא קשורה במידה פחותה בשינויים בהכנסה.

ההוצאות על החזקת רכב גדלו השנה בצורה מהירה יחסית — עלייה ריאלית בשיעור 10 אחוזים לנפש. מאידך, גיסא, לא היתה עלייה בצריכת שירותי אוטובוסים, מוניות רכבת וההוצאה על נסיעות לחו"ל ירדה ב־1970.

5. הבדלי צריכה בין קבוצות ארכולוגיות

עם פרסום סקר הוצאות המשפחה 1968/69, ניתן לעמוד על הבדלים בצריכה, הכנסה וחיסכון של משפחות שראשיתהן היו שכירים, עצמאיים ולא שייכים לכוח העבודה. מתוצאות אלו נראה, כי ההוצאה הממוצעת לנפש על צריכה פרטית במשפחה שראשה היה

שכיר הגיעה בשנת 1968/69 ל-3,126 ל"י. לעומת הוצאה של 2,577 ל"י בשנת 1963/64 (במחירי 1968/69) והדבר מהווה עלייה ממוצעת (ריאלית) של כ-4 אחוזים לשנה.¹

הצריכה הממוצעת לנפש בכל המשק (לרבות עצמאיים ומשפחות מיישובים לא עירוניים) גדלה באותה תקופה בשיעור דומה — 3 אחוזים (לשנה). ברור, שמנתונים אלו אין להסיק על קצב גידול הצריכה לנפש של שאר האוכלוסייה (כלומר סך האוכלוסייה, למעט שכירים) אולם אומדנים מורים, כי קצב הגידול של צריכת שאר האוכלוסייה היה דומה לזה של השכירים. זאת ועוד, אף

לוח ד' 9

ההוצאה השנתית לנפש לצריכה פרטית, לפי סקרי הוצאות המשפחה וחשבונות לאומיים,

1963/64 ו-1968/69

(ל"י, מחירי 1968/69)

שיעור גידול ריאלי (אחוזים)	1968/69	1963/64	
22	3,126	2,573	שכירים
—	3,120	—	עצמאיים
—	2,481	—	אינם שייכים לכות עבודה
			צריכה שנתית ממוצעת לשנה לנפש
—	3,003		לפי סקר הוצאות משפחה
17	3,450	2,950	לפי חשבונות לאומיים

הערות: סקרי הוצאות המשפחה נעשו בתקופה יולי 1963 עד יוני 1964 וספטמבר 1968 עד אוגוסט 1969. החישובים שנעשו לפי החשבונאות הלאומית הם: לגבי סקר 1963/64 — ממוצע הצריכה של השנים 1963 ו-1964. ולגבי סקר 1968/69 — סכום הרביע האחרון של שנת 1968 ושלושת הרביעים הראשונים של 1969.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי הוצאות משפחה 1968/69, ומרור חשבונות לאומיים.

אם היו הבדלים בקצבי הגידול הרי שבשנת 1968/69 לא היה שוני מהותי בצריכה לנפש במשפחה שראשה עצמאי (3,120), לעומת הצריכה לנפש במשפחות שכירים (3,126)², כך שאם היו בעבר הפרשים בצריכה של עצמאיים ושכירים, הם נעלמו.

¹ ממוצע זה מכסה שנים של עלייה מהירה בצריכה ואת תקופת המיתון בה היתה ירידה בצריכה לנפש.

² אך ברור, כי במשפחה שראשה אינו שייך לכות העבודה היתה הצריכה לנפש קטנה יותר — 2,481 ל"י.